

ФРІТЬОФ НАНСЕН ТА ГОЛОД В УКРАЇНІ У 1921-1923 РР.

У даній статті розглянуто постать Фрїтьофа Нансена та його місію в Україні за часів голоду 1921-1923 рр.

Ключові слова: голод, Україна, Радянський Союз, Фрїтьоф Нансен, місія Нансена

Україна та українці під час радянського періоду пережили три голодомори. Перший голод, який був в 1921-1923 рр. відбувся у період формування нової економічної політики. Тільки як радянське керівництво усвідомило, що самостійно впоратися з проблемою не вдасться, воно дозволило міжнародним благодійним організаціям надавати гуманітарну допомогу голодуючим. Серед таких організацій була і місія Фрїтьофа Нансена, Верховного комісара з репатріації військовополонених і біженців при Лізі Націй.

У даній статті використано роботи Ольги Мовчан та Дмитра Архїрейського [1; 2].

Фрїтьоф Нансен був норвезьким полярним дослідником, вченим та громадським діячем. Відомий своїми досягненнями у полярних дослідженнях та своєю філософією, яка покликана допомогти людям досягати своїх цілей та врегулювати всі конфлікти мирним шляхом.

Наприкінці Першої світової війни Ф. Нансен очолив Норвезький альянс за створення Ліги Націй, і у 1920 р. він став першим представником Норвегії у цій організації. У 1919 р. він виступав проти інтервенції союзників у колишню Російську імперію [3]. Хоча Нансен був звинувачений у змові з більшовиками, у своїй діяльності керувався не ідеологічними мотивами, а морально-гуманістичними принципами.

16 червня 1921 року Нансен був обраний верховним комісаром Ліги Націй з допомоги голодуючим, проте його ініціатива частіше називалася просто «Місія Нансена».

Вже восени 1921 року до Росії почали надходити перші вантажі «Місії Нансена», але уряд РСФРР дозволив Україні отримувати закордонну гуманітарну допомогу для голодуючих районів тільки з березня 1922 року. В Україні «Місія Нансена» змогла розпочати свою роботу лише в середині травня 1922 р. [4].

У зв'язку з тим, що більшовицьке керівництво Російської Федерації тривалий час приховувало факт голоду в Україні, «Місія Нансена» наприкінці 1921 – початку 1922 рр. були зосереджені переважно на голодуючих районах Росії, особливо на Поволжі [4; с 3]. Проте саме організація Нансена у січні 1922 року скасувала курс радянського керівництва на придушення голоду в Україні.

Ф. Нансен особисто знав про голод в Україні принаймні з вересня 1921 р., коли до нього звернувся Уповноважений УНР О. Шульгін з проханням про допомогу голодуючим [4]. Після візиту до СРСР Нансен з обуренням говорив на сесії Ліги Націй 30 вересня 1921 року: «У США пшениця гниє у фермерів, які не можуть знайти покупців для надлишків зерна. В Аргентині зібралася така кількість кукурудзи, що її нікуди подіти

і нею вже починають топоти паровози. А поряд з нами на Сході голодують мільйони людей» [5].

Як відомо, московське керівництво фактично заборонило радянській владі офіційно оприлюднювати інформацію про голод у республіці, а також звертатися за допомогою не лише до іноземних та благодійних організацій, але й до російського уряду. Тому, коли в грудні 1921 року делегація Нансена підписала з головою РНК УСРР Раковським угоду про надання допомоги голодуючим українцям, ініціатором, швидше за все, була норвезька делегація. Угода забороняла іноземним благодійним організаціям займатися іншою діяльністю, крім благодійної на території Радянського Союзу.

Х. Раковський у доповідній записці В. Леніну зазначав, що «різні міжнародні комітети допомоги голодуючим були допущені на Україну лише в січні і лише після того, як вони самі полізли туди за згодою РСФРР». Тому «тільки зсередины 1922 р. вони розгорнули активну діяльність в УСРР. Усі іноземні організації лише того року постачили в Україну близько 2,3 млн. пудів продовольства, з них переважну частину забезпечила Американська адміністрація допомоги» [6, с. 104].

Цікавим явищем, з яким пов'язане ім'я Нансена були «Паспорти Нансена», які допомагали людям тікати з країн. Вони виживали після подій, які сколихнули Європу – війна. Україна була однією з країн, яка використовувала «Паспорт Нансена» для своїх громадян, особливо після Першої світової війни та Громадянської війни в Росії. Цей паспорт надавав біженцям статус особи без громадянства та дозволяв їм виїжджати з території, де вони були переслідуваними або вимушеними залишити свої домівки.

Отже, Фрітьоф Нансен є символом міжнародної співпраці та гуманітарної допомоги в умовах надзвичайних ситуацій та його внесок в рятування голодуючих в Україні залишається незабутнім.

Джерела та література:

1. Мовчан О.М. Нансен Фрітьоф. Енциклопедія історії України. Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ: «Наукова думка». 2010. Режим доступу: URL: http://www.history.org.ua/?termin=Nansen_F.
2. Архирейський Д. ФРІТЬОФ НАНСЕН ТА Україна. Modern Studies in German History. 2020. С. 101-108
3. Мовчан О. М. Іноземна допомога голодуючим в УСРР 1922–23. Режим доступу: URL: http://esu.com.ua/search_articles.php
4. Мовчан О. М. Голод 1921–1923 рр. в Україні // Сторінки історії України: ХХ століття: посібн. / упоряд.: В. П. Шевчук, А. А. Чуб, Н. А. Дехтярьова; за ред. С. В. Кульчицького. Київ. 1992. С. 45–61.
5. Фрітьоф Нансен та Україна. Факти про життя та діяльність Нобелівського лауреата до дня пам'яті. Національний музей Голодомору-геноциду. Режим доступу: URL: <https://holodomormuseum.org.ua/news/fritof-nansen-ta-ukraina-fakty-pro-zhyttia-ta-robotu-nobelivskoho-laureata-do-dnia-pam-iaty/>
6. Архирейський Д. ФРІТЬОФ НАНСЕН ТА Україна. Modern Studies in German History. 2020. С. 101-108